

3.2. A T' lexikai kommunikációegységei (vö. T' / 2 reprezentáció) és azok összetevőszervezeti konfiguracionálisan lehetnek többértelműek, relacionálisan azonban nem. Az [leFck02]-nek például több egyértelmű relacionális kommunikációegység feleltethető meg.

3.3.1. A T' rendszerszerű formációja első fokú kompozícióegységei közül (vö. T' / 4 reprezentáció) az [leFck05]-ben (pont helyett) gondolatjel tölti be a mondatzáró írásjel funkcióját. (Lásd még a 2.3.1. alatt.)

3.3.2. Ami a T' rendszerszerű formációja magasabb fokú lexikai kompozícióegységeinek (vö. T' / 4 reprezentáció) elemzését illeti, túlnyomórészt nem szintaktikai rendszerszerű ismeretekre van szükség. Ezek az ismeretek poétikaiak éppúgy lehetnek, mint nyelvi-szemantikaiak, vagy legáltalánosabb értelemben a 'világ'-ra vonatkozóak.

3.4. A T' poétikai rendszerszerű formációját (poFσ) illetően a tíz szótagú sorokhoz a sormetszetek többé-kevésbé szabályosan hozzárendelhetők. Minthogy az 5 + 5 tagolás a második strófa szerkezetének is megfeleltethető, ezt preferálhatjuk (lásd még a 2.4. alatt a T' / 6 reprezentációt).

Itt jegyzem meg, hogy a *szíve* rövid 'i'-je motiválható a *die* válaszrímrel, Pilinszky költészetében azonban viszonylag gyakori a felső nyelvválású magánhangzók nem konvencionális használata. (A *megszünhetett* rövid 'ü'-jére nemigen tudok verstani magyarázatot adni, mert a költemény metruma nem időmértékes, ami esetleg indokolhatná azt.)

4. A T' verbális összetevőhöz rendelhető rendszerszerű sensus (Sσ)

Ami a T'-ben a rendszerszerű lexikai sensus (leSσ) mikroegységeit illeti, elemzésük alapjául a T' / 7 reprezentáció szolgál.

A szótári alakok elemzéséhez tekintsük itt a következő, az *MÉrtKSz*-ből, az *Új Magyar Lexikon*ból és a Györkösy Alajos szerkesztette *Latin – magyar szótár*ból (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.) származó explikációkat.

T'/7 reprezentáció

dies, diei, m., f. 1. (nappali) világosság, nappal [...]; 2. határnap, vminek kelte [...]; 3. *transl.* Napi munka, napi út; időtöltés; időtűzés; 4. *transl.* Idő [...].

felzúg tn ige *vál* Hirtelen zúgni kezd. ~ az *orgona*, a *sokaság*.

fény fn 1. Látható sugárzó energia. *Északi v. sarki* ~: a sarkvidéki égbolton mutatkozó fényjelenség; *Fényk*: ~t *kap*: a negatívot káros mértékű fény éri.*lvál*: Vminek a ~ei: kivilágítása. A város ~ei. 2. Sima felületről visszavert csillogó sugárzás. A *gyémánt* ~e.*lvkinek a szeme* ~e: a) sz. ragyogása; b) látása; c) az, akit legjobban szeret és óv. 3. *Műv Fényk* <Képen> világos folt, részlet. 4. *rég irod*: ~re *hoz*: napvilágra h. 5. *vál* Díszes külső, ragyogó szépség, pompa. A *királyi udvar* ~e; *sajtó*: a ~ városa: Párizs. 6. Dicsőség, tekintély. A *család régi* ~e. 7. *irod* Az értelem, a szellem világossága.*lvminek a magyarázó, megvilágító ereje. Vmilyen* ~t *vet vmire*; *sajtó*: vminek a ~ében: vminek ilyen ismeretében. 8. *vál* Derű, öröm. ~t *visz vkinek az életébe*. [?]

gyökér fn 1. Növénynék a földben lefelé növő (szerteágazó) része.*lvkonyha* Petrezselyem gyökere mint zöldség. 2. Fog, haj tyúkszem töve. 3. Vminek a kiindulása, kezdete, eredete. A *baj gyökere*. 4. *Nyelvi rég* Szógyök. [fgr]

harmadnap I. fn **1. nép:** *Vminek ~ja:* vmely esemény 3. napja. **2. ~ja:** 3 napal ezelőtt, ill. 3 nap óta. *~ja (nem) láttam.* | *~ra:* a 3. napra. **II.** hsz A 3. napon. *~ felgyógyult.*

legyőz ts ige **1.** Teljes győzelmet arat vkin. *~i ellenfelét.* **2.** Vki úrrá lesz vmin, hatástalanná tesz, leküzd vmit. *~i a betegséget.* | *vál:* *~i (ön)magát:* nem engedi vmely káros indulatát érvényesülni.

megérez ts ige **1.** Érzékelve megállapít vmit. *Megérzi vminek a szagát, ízét.* | Ösztönösen felfog. | Előre megsejt. **2.** Vminek fájdalmas v. kellemetlen következményét megtapasztalja. *A sok éjszakázást ~te a szervezete.*

Ravensbrück → Fürstenberg (NDK) É-i városrésze, ahol hírhedt fasiszta tábor volt, amelyben kizárólag nőket helyeztek el. A táborban 93000 ember pusztult el. (*Új Magyar Lexikon.*)

resurgo *3 surrexi, surrectus (surgo)* **1.** ismét felkel, újra fölemelkedik; **2. transl.** Újra feltámad, újra keletkezik v születik.

támad tn (és ts) ige **1.** Váratlanul keletkezik, ill. hirtelen kialakulva feltűnik. *Szél ~; jó ötlete ~t.* **2.** riik rég <Égitest> fölkel, feljön. | (*Új*) *életre ~;* feltámad, (fel)éled. **3.** (ts is) Fegyveres összecsapást kezdeményez. *Nagy erővel ~; hátba ~ta az ellenséget.* | *Vkire, vmire v. vki, vmi ellen ~:* ellenségesen ütni-verni stb. kezdi. | (ts is) *Sp* Rohamozva ostromol. *~ az ellenfél; a szélsőt ~ja.* **4.** (ts is) Erősen (és indulatosan v. vádaskodva) kifogásol, hevesen bírál. *Az elnököt ~ja; nekem ~t, hogy mit keresek ott.* [?]

tertius *3 ord.* Harmadik.

zeng tn (és ts) ige **1. vál** Telten, tisztán, messze hangzóan szól, hangzik. *~ a kürt, az ének.* **2.** (ts is) rég irod Énekel, dalol. *Madár ~ a fán; dalt ~.* | *ts iréf v. gúny: Dicshimnusz, ódákat stb. ~ vkiről:* (túlzottan) magasztalja. | (ts is) rég irod Költői művet ír (vkiről, vmiről). **3.** Tele van vkinek, vminek a hangjával. *~ az erdő a madárdaltól; úgy kiabál, hogy ~ belé a ház.* **4. nép irod: *~ az ég: dörmög.* [↔zendít]**

zsoldos II. fn *Tört, rendsz. pejor* Zsoldos, katona. **2. sajtó pejor** Bérencs, csatlós.

4.1. Ami a T' rendszerszerű lexikai sensusának mikroegységeit illeti, azok sensus-szemantikai explikációja alapján minimálisan az alábbiakat érdemes kiemelni.

4.1.1. Különböző relációk (párhuzamok, ellentétek stb.) mutathatók ki a lexikai elemek következő csoportjai között: *ég, fény, hajnal(fe), hamuszín; fa, gyökér; Ravensbrück, világ, fölzúg, (fö)zeng; dobog, szív; halál, megöl, megszűnik; legyőz, támad; hitvány, zsoldos* stb.

4.1.2. A T' időszerkezetét jelentős mértékben motiválják a perfektív igék. A *fölzúg, megérez, támad, fölzeng* stb. lineáris láncok modalitása releváns tényezője a T' kommunikációegység-összetevőinek (vö. T' / 3 reprezentáció).

4.2. Mínthogy a T'-ben egyfelől hiányos szerkezetű a k02, a k08 és a k09 (lásd 2.2.1.) kommunikációegység (vö. T' / 2 reprezentáció), másfelől a „fölzúg” MÉrtKSz-beli explikációjában (lásd T' / 7 reprezentáció) nem található az 'egék'-hez vagy a 'fák'-hoz hasonló potenciális nominálist (*metafora*), továbbá a „megérez” igéhez jelentéskomponensei alapján rendszerszerűen nem rendelhető hozzá sem a 'fény', mert többé-kevésbé más érzéktérülethez kapcsolódik (*szinesztézia*), sem a 'gyökér' mint ágens (*megszemélyesítés*), illetőleg a „fölzeng” alánya általános, nem rendelhető 'első fokú' (közvetlen) jelentés a következő kommunikációegységekhez: k01, k02, k03, k05, k08 és k09.

4.3. Ami a T'-ben a rendszerszerű lexikai sensus első és magasabb fokú kompozícióegységeit illeti (vö. T' / 4 és T' / 5 reprezentáció), a következőket jegyezhetni meg. Az első és a magasabb fokú kompozícióegységek között egyrészt az összetevők leíró jellege teremt rendszerszerű sensus típusú kapcsolatot, másrészt az *és* kötőszó (lásd még a 2.3.2. alatt), illetőleg a megokolt előtagú ellentét: 'mert / *ugyanis** megölhették (...), és (...) – *de** harmadnapra legyőzte a halált' (lásd többek között BÉKESI IMRE: 1993. 134 kk.). Ez utóbbit megerősíteni látszik például az [leFck06] – [leFck08] angol fordításában a *but* elem is (lásd a bevezetésben).

4.4. A T' rendszerszerű poétikai felépítésében (po Σ), szó- és metaforaválasztásában stb., valamint metrikai-ritmikai szerkezetében nem találhatók olyan összetevők, amelyekhez rendszerszerű sensust rendelhetnénk. Ennek következtében a teljes verbális rendszerszerű sensus lényegében azonos a lexikaival.

5. A T' verbális összetevőhöz rendelhető kontextuális sensus (Sc)

5.1. A T'-ben a kontextuális lexikai sensus (leSc) mikroegységeivel kapcsolatban a következőket kívánom megjegyezni. Az, hogy az adott vehikulumban található szóalakokhoz milyen kontextuális sensusokat rendelünk, elsősorban attól függ, hogy egy-egy adott szóalak szótövéhez a lehetséges lexikai jelentések közül melyiket rendeljük mint feltételezésünk szerint abban realizálódót. Így választhatjuk ki például a *fény* lexikai szócikkból (lásd T' / 7 reprezentáció) a 'látható sugárzó energia' vagy 'az értelem, a szellem világossága. | Vminek a magyarázó, megvilágító ereje', esetleg a 'derű, öröm' értelmet, a *támad* lexikai szócikkból pedig a 'váratlanul keletkezik, ill. hirtelen kialakulva feltűnik' értelmet stb.

5.2. A T' kontextuális sensusának lexikai kommunikációegységeivel (vö. T' / 2 reprezentáció) kapcsolatban a következőket jegyzem meg.

5.2.1. A szóban forgó egységek közül az [leFck06] tárgyi vonzatának, az [leFck07] pedig birtokos jelzőjének implicit jellege következtében (lásd még 2.2.2.), az [leFck08] és [leFck09] viszont elliptikus szerkezete miatt nem referencializálható egyértelműen (lásd még 2.2.1.). Ugyanezen okokból a K05, K06 és K07 első fokú kompozícióegységek sem konkretizálhatók.

5.2.2. A szóban forgó egységekhez különféle performatív modalitású 'szubvilág'-alkotó igék rendelhetők. Az [leFck01]-hez például a 'hall', az [leFck08]-hoz a 'tudom' stb.

5.3. A T' kontextuális lexikai sensusában magasabb fokú kompozícióegységeket jelző elemeknek tekinthetők az *és* / *et* meg a *mert* kötőszók. A K01-et és a K07-et indító *és* előzményekre, illetőleg következményekre utal. A 'természeti jelenségek'-re, valamint az implicit exoforikus 'humán / transzcendens elemek'-re vonatkozó kifejezések, igei toldalékok kodenotatív és / vagy koreferenciális láncokat képező használata a konvenciókat kielégítőnek tekinthető: *folzúgnak*, *megérzik*; *megölhették (őit)*, *megszünhetett* ([az] *ő* [szíve]), *legyőzte (ő)* stb.

5.4. Ami a poétikai kontextuális sensust (poSc) illeti, itt csupán arra kívánok utalni, hogy az *és* kötőszó hatszori 'anaforikus' helyzetű megismétlése egyre intenzívebbé teszi az előzmények és következmények által kontextuális szemantikai keretbe foglalt költe-